

Lipp Tamás (1966-1969)

– Te írtad az első és eddig alighanem az utolsó könyvet a képzésről, a képzőről – a „képzettek” szemével –, a „Hályogkovácsok”-at. Milyen volt a fogadtatása?

– Többször is kiadták, sokan megkerestek, rádió műsort csinált belőle, a lapokban is jónéhány cikk foglalkozott vele. Akkoriban riporterként dolgoztam, s bárhova mentem, rögtön azt kérdezték, te vagy az a Lipp Tamás, aki... Külső visszhangja volt, a képző azonban nem vett róla tudomást.

– Ezt nem hiszem el.

– Személyes visszajelzések voltak. Nagy Árpádnéval találkoztam, ő gratulált. Kiss Gyula üzent, ne higgyem, hogy meg van bántva... Kálmán Józseffel személyesen is beszéltem, azt mondta: fontos, amit csináltam. Informális jelzések voltak, de az intézmény mélyen hallgatott. Igaz, egyszer fölhevített Földiák Andris, hogy valami ünnepi alkalomból Hályogkovácsok címmel tart előadást a képzőben. Hozzájárulnék-e, hogy a könyvem címét használja. Persze. Majd megkérdezte, én miért nem megyek. Mert nem hívtak. Csak gyere nyugodtan, mondta.

– Mit gondolsz, téged miért nem hívtak?

– Nem tudom, talán megsértődtek.

– Min?

– Nézd, a képzőben az aufklérista attitűdöt plántálták belénk, hogy a népművelő dolga mint okos és művelt értelmiséginek fölvilágosítani az embereket, jóról, rosszról, értékről, értéktelenről. Az én évfolyamtársaim pedig, tíz év tapasztalata alapján, a gyakorlatból azt „üzenték”, hogy ez nem megy. Nem nekünk kell fölülről „művelni” a népet, hanem megismerni a hétköznapi kultúráját, s azt erősíteni, abban segíteni az embereket, információval, szervezéssel stb.

– Ekkortájt lett a népművelésből közművelődés.

– Igen, s ez a szellemiség a könyvben markánsan megfogalmazódott 1979-80-ban. De az az intézmény, melyről dicsérőleg szoktuk mondogatni – egyébként teljes joggal –, hogy nyitott, fogékony, odafigyel a hétköznapiakra, az új tendenciákra, hogy nem dogmatikus, s maga is fejleszti, formálja saját magát, süket volt erre a hangra.

– A megszólalók nem fogalmaztak túl keményen, esetleg igazságtalanul?

– A könyv fő erénye az őszintesége volt. Én őszinte voltam magamhoz és ők is magukhoz. Volt benne szókimondó bírálat bőven, de legalább annyi önkritika, önironia. S azt hiszem, az őszinteség jó dolog, s jár érte a megbocsátás a kemény szavakért. Nem az volt a kicsengése, hogy mi vagyunk az okosak, a szépek, a korszerűek, a képző pedig maradi és alacsony színvonalú. Nem, egyszerűen őszinték voltunk, kritikusak és önkritikusak.

– Honnan jött az ötlet és az elhatározás? Mi is tervezgettünk ilyesmit, de nem csináltuk meg.

– Mi kezdetben nem öt évenként, hanem majd’ minden évben találkoztunk, s minden alkalommal újabb és újabb impulzusok értek, a többiek is bíztattak, hogy meg kéne csinálni. Mondván, te csináld, mégiscsak te vagy az író.

– Itt lettél íróvá, vagy már úgy érkeztél ide?

– Hat éves koromban írtam az első regényemet. Mindig író akartam lenni.

– Akkor miért jöttél Szombathelyre?

– Az ELTÉ-re jelentkeztem, magyar-pszichológia szakra, de végül helyhiány miatt nem kerültem be. Ezt nagyon rossz néven vettem, s beadtam egy fellebbezést, amelyben leírtam, hogy én híradásipari technikumban végeztem, ennek ellenére magyar-pszichológia szakon elértem a szükséges pontszámot, úgy érzem tehát, megérdemelném,

hogy fölvegyenek. Behívtak a minisztériumba, ott azt mondta egy főosztályvezető, nézze Tamás, ha intézetvezető lennék, a levele alapján fölvenném. De nem vagyok az. Menjen el Szombathelyre, népművelő-könyvtár szakra, az magának való hely.

– S neked való volt? Nem bántad meg, hogy idejöttél?

– Nem.

– S ha mégis fölvettek volna magyar-pszichológia szakra?

– Akkor sem. Nyitott, jó hangulatú iskolába, jó szellemű társaságba kerültem.

Nemcsak az én évfolyamom volt jó, hanem a többi is. Jól éreztem magam, s nagy dolog volt, különösen a technikum után, hogy amit csináltam, azt visszaigazolták, elismerték. Hiszen ez a közéletiség lényege: ha a közért teszel valamit, a köz reagáljon rá.

Megtanultuk kifejezni magunkat, elmondani, mi a rossz. Kiállni a véleményünkért, nyíltan, őszintén, mégsem krakéler módon. A Hályogkovácsokban is ez volt: sok kritika, önkritika és jobbító indulat.

– Mi van most ezzel a klassz évfolyammal?

– Az utóbbi időben eléggé szétesett a társaság.

– Miért?

– A politika nagyon bezavart. De nemcsak az. Ahogy Novák Józsi, tudod, a csodálatos művelődéstörténet tanárunk, Novák József fia, sajnos már évek óta nincs közöttünk, a Hályogkovácsokban megfogalmazza, hogy ti vagytok az elit, akik olyan állásba kerültetek, mi meg, akik lent dolgozunk, sehol sem vagyunk. Keserű mondat, de van benne igazság. Kifejezi, hogy van egy befutott réteg, s azok, akik ott dolgoznak, amire képezték őket - Kiss Gyula szavaival: a végeken –, azok nincsenek, „nem számítanak”. Ezt akkor nem fogtam föl a maga teljességében, most már jobban értem: vannak a láthatók és vannak a láthatatlanok, vannak, akik pozícióban vannak, s olyanok is, akik nincsenek. Ez is széthúzta a társaságot.

– A politika hogyan? Lettek jobb- meg baloldaliak? Elvileg ettől még nem kellene barátságoknak szétszakadniuk.

– Nem is a politikai állásfoglalás a lényeg, hanem a köpönyegforgatás. Volt, aki maradt, aki volt, s volt, aki váltott, többször is. Egy évfolyamtársam mondta egy másik évfolyamtársunkról: látod, most orrán, száján folyik a jobboldaliság, de emlékszel, annak idején elsőként lépett be a pártba, és lelkesen támogatta a 68-as csehszlovákiai inváziót. Aki az maradt, aki volt, az ezt nehezen viseli el.

– Mikor volt utoljára évfolyam találkozótok?

– Tavaly, és most először nem mentem el.

– Ne hagyjátok el egymást, a politika nem ér annyit. Beszéljünk inkább arról, hogy lettél végül népművelőből író, aki Nagy Gáspár mellett e téren, azt hiszem, a legtöbbre vitte.

– Második évben összeházasodtunk egyik évfolyamtársammal: Kiss Mártával. Végzés után Székesfehérvárra kerültünk, szülővárosomba. A városi ifjúsági klub vezetője lettem. Szegény Bikádi Laci helyére kerültem, aki meghalt, s akit nagyon szerettem ott a klubban, így nehéz dolgom volt, amikor a helyére álltam. A klubot aztán renoválás miatt hosszabb időre bezárták, s én megyei klubreferens lettem. Ki kellett járnom a községekbe, megmondani, hogy mit csináljanak. Megérkeztem jó tanácsaimmal az 1500-as Polski Fiattal nagy elegánsan a „megyétől”, miközben nekik nem volt a vécében papír, szappan. Nem tetszett. Akkor már írogattam tárcákat, tévékritikákat a Fejér megyei Hírlapba, s jelentkeztem a Hírlapkiadónál, amely az Egyesült Gyógyszer- és Tápszergyár üzemi lapjához helyezett el.

– Én olvastam akkoriban az Élet és Irodalomban is a riportjaidat.

– Amelyeknek gyakran a gyár volt az „ihletője”. Hat-hét évet húztam le ott, s azért kellett eljönnöm, mert megjelent az Utazás a munkavédelem körül című riportom az ÉS-

ben, amiből nagy botrány lett, s mondjuk így, eltanácsoltak a laptól. Bálint B. András barátom különben is már évek óta rágta a fülem, hogy ideje lenne országos laphoz szerződnöm. Így kerültem a Magyar Hírlaphoz, a belpolitikai rovatba, ahol Andris is dolgozott. De igazából akkor engem már leginkább a regényírás érdekelt.

– Jó volt az indulásod, büszkék voltunk rád. Az első könyved szociográfia volt...

– Igen, a Honfoglalás Újpalotán. A második: a Nagy titok 1980-ban a Móra Kiadó Kozmosz sorozatában.

– Aztán jött a Honfoglalás trilógiád: a Medvenemzetség, a Levedi népe, az Árpád és Kurszán. Nagyon ment neked ez az áthallásos történelmi regény. Óriási dolog, ha valaki ilyen kevés történelmi forrásból élő, eleven világot és figurákat tud teremteni. Miért hagytad abba?

– Valóban, ez a kihívás vonzott: új világot alkotni szinte a semmiből. S azért hagytam abba, mert nem elégtített ki az eredmény, s eléggé visszhangtalan maradt a munkám, a visszajelzésekből sem tudtam erőt meríteni.

– A Hályogkovácsoknak született egy regényes változata is. Miért érezted, hogy meg kell írni még egyszer?

– Mert úgy éreztem, több van benne, mint egy vidéki főiskola egy évfolyamának története. A Diákregegy 1983-ban jelent meg a RaRe sorozatban, de attól tartok, nem volt elég posztmodern, pedig akkor éppen az ment.

– Most min dolgozol?

– Semmin. Írásból megélni nem lehet. A Diákregegy honoráriumából akkor – szűkösen ugyan – egy évig meg lehetett élni és írni, ma egy hónapig sem lehetne. Régen szórakoztatott az írás, már nem. Utolsó könyvem a Kastélyok, várak, paloták, egy fotóalbum, melyben Kaiser Ottóval régi arisztokrata családokat és a hozzájuk tartozó épületeket mutattunk be.

– Ne mondd, hogy az utolsó!

– Nem mondom. Újpalota 40 éves, s fölkeretek, írjak róla kismonográfiát. Jól esett a fölkeretés, az pedig különösen, hogy a Rákospalotát megíró Buza Péter, amikor előttem fölkereték, azt mondta, Újpalota Lipp Tamásé, ezt írja meg ő.

– Na látod. Aztán jöhet a Hályogkovácsok kettő.

– Volt már szó róla, többször is. Ha jól számolom, éppen negyvenkét éve történt, hogy "leszálltam a pesti vonatról, s megláttam a peronon egy vidám és hangos társaságot – harmadéves képzősök, amint triciklire pakolják bőröndjeiket –, akkor engem, a golyát is megcsapott a lelkesedés fényes szele..." Bocs, idézet a Hályogkovácsokból.